

INSTITUCIJE, REGULATORNA ULOGA I GOSPODARSKI RAST NACIONALNIH EKONOMIJA¹

SAŽETAK

U današnjem vremenu, karakteriziranom naglim poremećajima u sve više povezanoj globalnoj ekonomiji, kako teritorijalno, tako i strukturno, uloga, u širem kontekstu definirana, utjecaja i odgovornosti države s odgovarajućim institucionalnim adresama i procedurama, postaje suštinska odrednica, ne samo daljnjeg rasta, nego i održivosti postojećih odnosa, iz jednostavnog razloga, jer okruženje više ne funkcionira na principu održavanja statusa quo.

Stoga uloga i značaj institucija, te odgovarajuća regulatorna uloga tih adresa, u kontekstu zahtjeva za trajan i stabilan gospodarski rast, od posebnog je interesa u stvaranju takvog modela. Ova analiza dobiva na značaju kada se proučava ostvareni ubrzani gospodarski rast država iz pojedinih dijelova svijeta, posebice u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata.

To se pitanje pokazalo izuzetno bitnim kada se provodila analiza nacionalnih strategija ubrzanoga gospodarskog rasta (catch up strategy).

Na drugoj strani analize je tranzicijsko razdoblje i procesi koji su ostvarivani na području država Istočne i Srednje Europe do 1990., pod snažnom dominacijom SSSR-a. Pokušaji i pogreške u potrazi za odgovarajućom ravnotežom uloge tržišta i države, bili su u početnoj fazi indoktrinirani i vođeni (pretežitim) uvjerenjem da će, sažeto rečeno, principi Washingtonskog konsenzusa dovesti do brze i efikasne promjene ukupne strukture nacionalnih ekonomija, te stvaranja novih okvira za buduće ponašanje. Problemi koji su se ubrzo pokazali doveli su do uspostave znatno uravnoteženijeg, najprije shvaćanja, a zatim i uspostave znatno primjerenijega koncepta ravnoteže i komplementarnosti razvoja tržišta, s trajno prisutnom ulogom i odgovornošću države u tom procesu i na tom putu.

KLJUČNE RIJEČI: trajni gospodarski rat, uloga države, institucije, regulatorni okvir, stabilnost, konkurentnost.

1. Uvod

U današnjem vremenu naglo nastala i produbljena prisutna kriza globalnoga ekonomskog sustava, otvorila je ponovno, snažno i neupitno, stoljećima prisutnu raspravu oko odnosa tržišta i države. Od Adama Smitha (*Bogatstvo naroda, 1776.*) i tvrdnje da bogatstvo nacije proizlazi iz nastojanja svakog pojedinca da uspješno ostvari osobne poslovne ciljeve, a time paralelno stvara i koristi za širu društvenu zajednicu, do J. M. Keynesa (*The General Theory of Employment, 1936.*), autora koji je teorijski

i praktično dokazao i pokazao da u danom trenutku i danim okolnostima, jedino smisljeno i kompleksno organizirana aktivnost države i njenih agensa, u stanju je uspostaviti ravnotežu u gospodarstvu, koje je, nacionalno i globalno promatrano, bilo utonulo u duboku i trajnu ekonomsku krizu. To znači drastičan pad zaposlenosti, proizvodnje i međunarodne razmjene, te shodno tome stvorenog okruženja visokih socijalnih tenzija. Državni intervencionizam formuliran i ostvaren od strane F. D. Roosevelta u vrijeme Velike krize (1929.-1933.), zaustavio je ekonomski slom u SAD-u, sa svim daljnjim posljedicama

^{*} Dr. sc. Mladen Vedriš, docent na Katedri za ekonomsku politiku Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagreb, član Nacionalnog vijeća za konkurentnost.

^{**} Mr. Ružica Šimić, asistent na Katedri za Ekonomsku politiku Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Rad je nastao u okviru znanstvenog projekta „Prilagodba hrvatskih institucija europskim kriterijima: identitet i promjena“, koji se provodi uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske“.

ma, na (već tada) snažno uzajamno povezan svjetski gospodarski sustav.

Kako u današnjim okolnostima, nakon više desetljeća održavane i promicane koncepcije *države blagostanja* u europskom okruženju, te *catch up strategija* razvoja na drugom dijelu tog istog svijeta (poglavito: Daleki istok) pronaći mjeru u građenju institucionalnog okruženja, njegovu efikasnom djelovanju, te odgovarajućoj regulatornoj politici, čini se temeljnim izazovom, ali i područjem suradnje niza međunarodnih institucija: G-8, OECD, EU, NAFTA, ASEAN, WTO, uz trajno snažno prisustvo Bretonwoodskih institucija (Svjetska banka, MMF), ali i niza javnih adresa kao što su *think-tankovi* nastali samostalno ili u okviru nacionalno i međunarodno vodećih sveučilišta.

Za (aktualne) odgovore na ova (trajna) pitanja dinamike razvoja tržišta i procjenu utjecaja različitih politika, tranzicijske države i njihove ekonomije su izuzetno primjeren laboratorij (Djankov and Murrell, 2000; prema Estrin, 2002). Analiza ove teme često se fokusira na optimalnu brzinu tranzicije: "big bang" u usporedbi s postupnim pristupom, a sve to povezano s razumijevanjem reformi (Rodrik, 1996, 1993; Rodrik and Wacziarg, 2005; Merlevede, 2003; Estrin, 2002; Campos and Coricelli, 2002). Riječ je o vrlo kompleksnoj temi osobito ako se promatra trostruka tranzicija: od komunizma do političke demokracije, od gospodarske izolacije do otvorenog tržišta, te od uređenog sustava do etničkog sukoba i socijalnog nemira (Eftymiadis, 2006) i implikacije toga procesa (Horowitz, 2003; Kaldor). Stoga, kao i u puno jednostavnijim slučajevima, (makro)ekonomija nije dovoljna (Mankiw, 2006).¹

2. Država i gospodarski rast

Teorijske rasprave o odnosu države i tržišta u poticanju gospodarskog rasta prisutne su trajno, tek s cikličkim oscilacijama koje toj raspravi dodaju ili oduzimaju intenzitet. Razdoblja gospodarskog prosperiteta i očekivane sigurnosti potiču (neo) liberalna razmišljanja; shodno tome, često i praktična ponašanja. Krizna pak razdoblja i periodi bitnih promjena (Velika kriza 1929.-1933., raspad socijalističkog sustava iza 1990., globalna recesija i kriza našeg vremena), snažno na teorijsku scenu i

u praktična ponašanja na razini pojedinih država, a sve više i globalno u prvi plan stavljaju ukupne odgovornosti nacionalnih država. Zatim, i to sve više: nacionalnih, regionalnih i globalnih regulatora. U recentnoj literaturi na ovu temu takvo je stanje koncizno oblikovano u sljedećem stajalištu (Fukuyama, 2005.):

«Ljudi koji se bave razvojnou politikom našli su se tako u ironičnoj situaciji. Post-hladnoratovsko razdoblje započelo je pod intelektualnom dominacijom ekonomista koji su se snažno zalagali za liberalizaciju i manju državu. Deset godina kasnije, mnogi su ekonomisti zaključili da neke od najznačajnijih varijabli koje imaju utjecaja na razvoj uopće nisu ekonomske već se tiču institucija i politike. Nedostajala je jedna cijela dimenzija državnosti koju je tek trebalo istražiti – onu o izgradnji države, dio koji je u toj jednodimenzionalnoj usredotočenosti na opseg države bio posve zanemaren. Mnogi su se ekonomisti našli u situaciji da su trebali obrisati prašinu sa svojih knjiga o javnoj upravi ili da, pak, ponovno izume kotač kako bi razvili antikorupcijske strategije.

Danas se zdravorazumskim smatra reći da su institucije kritična varijabla u razvoju, i tijekom nekoliko posljednjih godina pregršt studija na tu temu je empirijskom dokumentacijom to i potvrdilo (vidi, između ostalog, Robinson i Acemoglu 2000; Esterly 2001; van de Walle 2001). Tome treba pridodati i opširnu i detaljnu literaturu o institucijama i institucionalnom razvoju (vidi Klitgard 1995; Grindle 1997, 2000; Tendle 1997.; Svjetska banka 1997., 2000., 2002.).»²

Iskazano usmjerenje i upozorenje upućuje na bitnu potrebu kontekstualizacije uloge institucija u osiguranju adekvatnih preduvjeta za trajan i stabilan gospodarski rast. Znatno je lakše očitati njihovo značenje iz vremena koje je iza nas; proučavati primjere istočnoazijskih novoindustrijaliziranih država, koje su u vremenu od nekoliko desetljeća prevladale drastične razmjere vlastitih razvojnih deficita, i tako ušle u krug gospodarski najrazvijenijih država današnje globalizirane ekonomije. Također, iz neposredne zemljopisne okoline, moguće je uočiti izuzetne ekonomske rezultate koje je ostvarila Zajednica za ugljen i čelik (Pariški ugovor potpisan 18. travnja 1951., stupio na snagu 23. srpnja 1952.), što znači nukleus današnje Europske unije. Komplementarnost države i tržišta, javnog i privatnog interesa, uspjeh je koji danas proučava ekonomska

2 Fukuyama, F.: *Izgradnja države – vlade i svjetski poredak u 21. stoljeću*, Izvori, Zagreb, 2005., str. 36

teorija iz prakse primjene tih principa i ostvarenih rezultata iz kruga skandinavskih zemalja (Finska, Danska, Švedska, Norveška). Efikasnost javnih adresa u ostvarivanju javnih politika bitan je faktor održavanja i podizanja konkurentskih sposobnosti tih država, gdje je jedini izuzetak u posjedovanju znatnih prirodnih bogatstava, Kraljevina Norveška (plin).

U tom kontekstu relevantni su nalazi recentnih istraživanja:

„Glavna je poruka ovog djela da ne postoji jedinstveni skup pravila. Održivi rast ovisi o glavnim funkcijama koje trebaju biti ispunjene tijekom vremena: akumulacija fizičkog i ljudskog kapitala, efikasnost u alociranju resursa, prilagođavanje tehnologije i podjela koristi rasta. Koja od ovih funkcija je ključna u bilo kojem trenutku, i stoga koje će politike biti potrebno uvesti, koje institucije će trebati stvoriti za obavljanje ovih funkcija, i kojim redoslijedom, ovisi o prvobitnim uvjetima i povijesnom naslijeđu. *Prema tome, moramo se pomaknuti od formula i potrage za nestajućim „best practices“ i osloniti se na dublju ekonomsku analizu kako bi se prepoznali faktori ograničenja rasta.* Izbor određenih politika i institucionalnih reformi trebao bi proizaći iz dijagnostike rasta. Taj fokusiraniji pristup zahtijeva prepoznavanje specifičnosti neke zemlje i poziva na veću ekonomsku, institucionalnu i društvenu analizu, te striktnost umjesto formula u donošenju odluka (policies)»³

Središnja je poruka istraživanja da ne postoji jedan unificirani krug pravila neophodnih za uspjeh. Pitanje uspjehnosti je u njihovom prepoznavanju i optimalnom odnosu u vlastitoj sredini. Iskazani analitički okvir otvara put do zaključka bitnog ne samo za ocjenu stanja iz prethodnog razdoblja nego i za, a što je presudno važno, realno sagledavanje budućih trendova događanja.

„Ukoliko politike utječu na rast, kao što je predloženo kroz regresije rasta, tada bi poboljšanje politika trebalo dovesti do povećanog rasta. U 1980-ima i u 1990-ima, politike (policies) su poboljšane u odnosu na druga desetljeća, ali je rast bio značajno ispod rasta 1960-ih i 1970-ih (Easterly 2001). U zadnje vrijeme empirijska istraživanja pokazuju da kada je mjera „institucionalne kvalitete“ uključena u usporedne regresije među zemljama, moć interpretacije drugih varijabli, uključujući sve mjere politika postaju zanemariva (Acemoglu, Johnson, and Robinson 2001; Rodrik, Subramanian, and Trebbi

3 Studija *Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform*, Svjetska banka, 2005., str. xiii

2002; Easterly and Levine 2003; and IMF 2003e). Na osnovi toga bi se moglo zaključiti da su „dobre“ institucije bitnije za rast nego „dobre“ politike – odnosno da su institucije ključ»⁴

Tranzicijske promjene, otpočele na prostoru srednje i istočne Europe odvijale su se paralelno na dvije razine: a) snažan proces demokratizacije tih društava, stvaranjem institucionalne podloge za demokratski život (političke stranke, jačanje nevladnog sektora institucija), te paralelno često prisutnog uvjerenja da će te opće promjene političkog konteksta, interno i eksterno gotovo automatski stvoriti uvjete i za učinkovitu tržišnu ekonomiju.

Relevantna je ocjena (Kornai, 2006.) o bitnim značajkama transformacije koje su se dogodile u razdoblju nakon raspada bivšeg socijalističkog sustava:

1. i 2. Promjene slijede **glavne smjerove** razvoja zapadne civilizacije: u ekonomskoj sferi u smjeru **kapitalističkog eonomskog sustava**, a u području politike u smjeru **demokracije**.
3. Došlo je do **potpune** transformacije, koja je **bila paralelna u svim sferama**: u ekonomiji, u političkoj strukturi, u svijetu političke ideologije, u pravnom sustavu i u stratifikaciji društva.
4. Transformacija je bila **nenasilna**.
5. Proces transformacije odvijao se u **mirnim** okolnostima. Nije joj prethodio rat. Promjene nisu nametnute društvu kao rezultat strane vojne okupacije.

Transformacija se odvijala **nevjerojatnom brzinom**, u vremenskom okviru od deset do petnaest godina.»⁵

Iskazane promjene, oslobodile su izuzetno bitnu pozitivnu društvenu energiju, ali su istovremeno stvorile i izuzetno visok prag očekivanja u populaciji tih država. Očekivanja da će desetljeća političke represije biti zamijenjena odgovornim političkim i društvenim življenjem, a desetljećima dugo razdoblje gospodarskog zaostajanja i niskoga životnog standarda stanovništva, da će biti kompenzirano brzim i trajnim rastom ukupnog i pojedinačnog blagostanja.

Najnovija istraživanja (IBRD/ Svjetska banka, 2008.), okrenuta su proučavanju uspjeha odabranog kruga zemalja koje su u poslijeratnom razdoblju ostvarile visoke i trajne stope rasta.⁶

4 Ibid, str. 3.

5 Kornai, J.: *Velika transformacija srednjeistočne Europe: Uspjeh i razočaranje*, Revija za socijalnu politiku, god. 13, br. 3-4, Zagreb, srpanj-prosinac 2006.

6 Studija *The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development*, IBRD/Svjetska banka, Washington, 2008

Tablica 1. Uspješne priče održivog visokog rasta

Country	Period of high growth	Per capita income at the beginning, and 2005	
Botswana	1960-2005	210	3,800
Brazil	1950-1980	960	4,00
China	1961-2005	105	1,400
Hong Kong, China	1960-1997	3,100	29,900
Indonesia	1966-1997	200	900
Japan	1950-1983	3,500	39,600
Korea, Rep. Of	1960-2001	1,100	13,200
Malaysia	1967-1997	790	4,400
Malta	1963-1994	1,100	9,600
Oman	1960-1999	950	9.000
Singapore	1967-2002	2,200	25,400
Taiwan	1965-2002	1,500	16,400
Thailand	1960-1997	330	2,400

Izvor: The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development, IBRD/Svjetska banka, Washington, 2008. str. 20

U analizi njihova uspjeha proučavani su bitni elementi koji su bili uključeni u *specifične* modele nacionalnih strategija rasta, izazova koje su na tom putu susretali i kako su pronalazili adekvatne odgovore, te aktualne globalne trendove s kojima se suočavaju.

Sinteza i zaključak, koji je zajednička ocjena temeljnih parametara koje su sve naznačene gospodarski uspješne zemlje ostvarivale, sadržan je u sljedećim točkama:⁷

1. U potpunosti su koristile svjetsku ekonomiju
2. Održavale su makroekonomsku stabilnost
3. Imale su visoke stope štednje i investicija
4. Prepustili su tržištu alokaciju resursa
5. Imali su predane, vjerodostojne i sposobne vlade

Važno je uočiti sve pojedine bitne elemente koji karakteriziraju uspjeh svih zemalja u ovom pogledu, ali posebno valja podvući činjenicu sinergijskog značenja ovih mjera. To znači, njihova postojanja i pune primjene u zajedničkom okviru i u jednom istovjetnom vremenskom razdoblju. Simultanost njihove primjene, jedan je od temeljnih faktora koji objašnjavaju ukupnu uspješnost.

Shodno tome, nastavno ovom iskazanom okviru

⁷ Ibid, str. 21

ustanovljenog zajedničkog ponašanja, uz puni respekt, uvažavanje i unošenje vlastitih specifičnosti u nacionalne ekonomske programe (strategije rasta), bitno je iskazati i matricu interaktivnih odnosa te vitalnih područja bitnih za uspješnost programa u cjelini.



Graf 1. Zajedničke karakteristike visokog i održivog rasta
Izvor: The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development, IBRD/Svjetska banka, Washington, 2008. str. 21

Svi iskazani faktori, sinergijski pozitivno poredani u vlastitu razvojnu matricu, iskazuju, u ukupnosti promatrano, stupanj nacionalne konkurentnosti, kojim se pojedina država pozicionira na globalnom tržištu. U otvorenoj razmjeni s tog tržišta ona pribavlja ono što je neophodno za građenje vlastitog ekonomskog potencijala, a vraća nazad sofisticirane proizvode i usluge za kojima postoji nedvojbeno globalna potražnja.

Drugačije rečeno, uspješnost ostvarenih modela rasta i razvoja citiranih država pokazuje da trajni rast zahtijeva više od samo uređene ekonomije. On zahtijeva kredibilan, jasno fokusiran i međusobno interaktivno organiziran krug javnih institucija i javnih adresa koje takav program mogu potvrditi, podržati i aktivno poticati. Isti izvor također to jasno definira:

„U brzorastućim ekonomijama, donositelji odluka shvatili su da uspješan razvitak uključuje desetljećima dugu predanost i fundamentalnu pogodbu između sadašnjosti i budućnosti. Čak i s visokim stopama rasta od 7 do 10 posto državi su potrebna desetljeća za njen skok od niskih do relativno viso-

kih iskaza BDP-a.

Kroz ovo dugo razdoblje tranzicije stanovnici moraju zamijeniti današnju potrošnju za sutrašnji viši životni standard. Ova će pogodba biti prihvaćena jedino ako kreatori politika komuniciraju vjerodostojnu viziju budućnosti i strategiju za ostvarenje iste. Njima se mora vjerovati kao upraviteljima ekonomije, a njihova obećanja moraju biti vjerodostojna.⁸

Iskazana ocjena suštinski objašnjava način ostvarenja visoko vrijednih rezultata povećanja blagostanja nacije, realiziranih u različitim dijelovima svijeta (Azija, Latinska Amerika, Afrika, Mediteran), a u novijem vremenu (od 1990. na ovamo) i u određenom krugu tranzicijskih zemalja iz okruženja Republike Hrvatske. Jasno i nedvojbeno je analitički utvrđeno, i u praktičnom životu ostvareno, da postoji mogućnost nacionalnoga komponiranja strategija ubrzanog rasta za duže vremenske intervale. Također, uz različita zemljopisna određenja, utvrđeno je da veličina države također nije presudna za ukupni uspjeh, jer je takav rezultat ostvaren u Republici Kini (*više od 1 mlrd stanovnika*), te na Malti (*manje od 1 milijun stanovnika*).

3. Republika Hrvatska – uloga institucija i regionalnog okvira

Republika Hrvatska po svojoj objektivnoj poziciji i njezini građani po svojoj sposobnosti i motivaciji, bili su, od godine 1990., upućeni na nekoliko temeljnih smjernica vlastitoga političkog, društvenog i ekonomskog razvoja. Ukupna orijentacija mogla se sažeti u nekoliko bitnih točaka: a) demokratizacija društva i višestranačje; b) tržišna ekonomija uz uvažavanje socijalnog modela društvenog partnerstva poznatog i primijenjenog u državama kontinentalnoga gospodarskog modela; c) spremnost i visok stupanj interesa za uključivanje u EU. Ovo posljednje kao zajednički nazivnik ekonomskih i geopolitičkih odnosa, te u ukupnosti svijesti o potrebi regionalne integracije, kao adekvatnog odgovora na ubrzane globalizacijske događanje.

Iznenadna vojna agresija i domovinski rat u cjelini su izmijenili fokus i prioritet događanja. To je razdoblje okončano u kolovozu 1995., oslobođanjem od okupacije vlastitog državnog teritorija. Istovremeno su ostale izuzetno visoke štete u sferi gospodarskih i infrastrukturnih potencijala. Sužena je osnova za

⁸ Ibid, str.26

ravnomjeran regionalni razvoj, te su, shodno tome, ponovo izmijenjeni društveni i socijalni prioriteti. Fokus je nakon osposobljavanja i održavanja ratne i obrambene sposobnosti prešao na napore za fizičkom obnovom agresijom porušenog dijela države. Ulaganja u fizičku komunalnu infrastrukturu, te obnovu dijela stambenog fonda, postali su neposredni prioriteti; razvojni i financijski.

Istovremeno, u sjeni tih za naciju i državu fundamentalnih događaja, odvijali su se i procesi promjena u gospodarskoj strukturi zemlje, kao posljedice dvaju bitnih subjektivnih opredjeljenja: a) u ratnim okolnostima otpočetog procesa privatizacije (1992.); b) usvajanja Antiinflacijskog programa (1993.), koji je nastavno ostvaren tek u dijelu koji se odnosio na stabilnost cijena. Izostao je nastavak vezan uz strukturne reforme, te konzekventno tome, jačanje konkurentne pozicije države u odnosu na tranzicijske zemlje, ali isto tako i ukupno globalno okruženje. Takav kontekst bio je podloga za vođenje pragmatične ekonomske politike, gdje se koncept *laissez faire*-a smjenjivao (nadopunjavao) s mjerama pretežito vertikalne industrijske politike, što znači snažnih (financijskih) intervencija države na pojedinim područjima. To poglavito s ciljem ublažavanja posljedica proizašlih iz (ne)djelovanja niza faktora iz internog i eksternog okruženja.

Vrednovanje ostvarenih inicijalnih regionalnih tranzicijskih promjena sadržano je i u ovoj ocjeni:

«Nestankom socijalističkog gospodarskog i političkog sustava sa svjetske scene otvoren je prostor za globalno širenje kapitalističkog ekonomskog modela i neoliberalne doktrine, a nove informatičke tehnologije omogućile su korporacijama da čitav svijet pretvore u svoje «lovište». Počela je era globalizacije pretvaranja nacionalnih ekonomija u mrežu globalne, svjetske ekonomije, što je zahtijevalo ukidanje teritorijalnih, pravnih i ostalih ograničenja slobodnom djelovanju tržišnih zakona i slobodnoj globalnoj cirkulaciji roba i kapitala. Proces internacionalizacije gospodarskog života značio je gubitak ili barem ozbiljno sužavanje ekonomske suverenosti nacionalnih država: one su sve više gubile kontrolu nad razvijanjem svojih gospodarstava.»...

... «No, dok, s jedne strane, proces globalizacije bitno smanjuje sposobnost nacionalne države da utječe na gospodarske procese, da formulira i provodi autonomnu razvojnu politiku, s druge strane, podizanje konkurentnosti, osiguranje ekonomske i socijalne stabilnosti jednako kao i zaštita nacionalnih interesa zahtijevaju aktivnu ulogu države. Na tu kontradikciju u ulozi države u globaliziranome

svijetu ukazuje Manuel Castells. On je uvjeren da se država mora aktivno uključiti u proces ekonomskog razvitka svoje zemlje, kolikogod to izgledalo u suprotnosti s aktualnim tendencijama globalizacije. On izričito tvrdi da politika laissez-faire bez poticajne i regulatorne uloge države u uvjetima globalizacije vodi slabljenju nacionalne konkurentnosti, usporavanju rasta, većoj nezaposlenosti i padu životnog standarda stanovnika.»⁹

S posljednjem takvog stanja Republika se Hrvatska danas se suočava na dva načina:

- zahtjevi vezani uz provođenje strukturnih reformi, neophodnih za ispunjavanje uvjeta Kopenhaških kriterija za punopravno članstvo u EU
- objektivni zahtjevi i potrebe da se podigne razina nacionalne konkurentnosti, kao jedini učinkovit odgovor na visoke platno bilančne deficite zemlje i poraslo vanjsko zaduženje.

Strukturne reforme neophodno je ostvariti u okviru realnog sektora nacionalne ekonomije: brodogradnja, poljoprivreda (*djelomično*), turizam, te (*djelomično*) infrastruktura, što znači željeznice i logistika vezana uz morske i riječne luke, te zračne luke.

Strukturne promjene isto je tako neophodno provesti i u okviru javnih djelatnosti, čija kvaliteta i opseg također bitno utječu na ukupnu pozicioniranost nacionalne ekonomije. Reforma zdravstva i održivost izdvajanja po godišnjoj stopi koja je viša od stope rasta BDP-a, izazov je s kojim se država mora suočiti. Zatim, kvaliteta i adekvatnost ukupnog sustava obrazovanja prema tržišnim okolnostima današnjeg, a još više budućeg vremena, otvoreno je pitanje također upućeno javnoj adresi. Strukturne reforme nije više moguće odgađati niti u području općih javnih servisa, kao što je to javna uprava; državna i lokalna, te pravosuđe.

I tu se otvara pitanje značaja institucija i regulatornog okvira što je u krugu tranzicijskih zemalja prepoznato vrlo brzo, nakon prvih, bolnih iskustava s direktnim primjenom Washingtonskog konsenzusa (Williamson, 1990.)¹⁰ Republika Hrvatska vođena drugim prioritetima, te u pojedinim fazama, pogotovo prvog desetljeća vlastite samostalnosti, bila je spremna prihvatiti lakonsku konstataciju da je tranziciju moguće ostvariti bez dubljih strukturnih

reformi i konzekventno tome izraženih socijalnih troškova. Stoga tu neumitnu istinu o nezamjenjivoj ulozi institucija i njihove aktivnosti nije otpočeta prepoznala niti u potpunosti ugradila u model svoga gospodarskog razvoja. A vrijednost i nezaobilaznost takvog koncepta veže se uz teorijska i praktična iskustva iz razdoblja znatno prije od početka tranzicije u 1990-tim godinama. O tome se u ekonomskoj teoriji (Svjetska banka, 2005.) jasno govori.

„Značaj institucija za ekonomski napredak nije novost naučena tijekom 1990-ih. S različitih gledišta, Adam Smith, Karl Marx i Max Weber istaknuli su uloge institucija u razvoju tržišne ekonomije i osnivanju kapitalističkog društva. Ekonomisti koji su se bavili razvojem tijekom 1950-ih i 1960-ih bili su svjesni da razvojni izazovi s kojim se suočavala kolonijalna ekonomija se razlikuju od onih s kojima se suočavalo društvo gdje ekonomska i politička moć nije bila koncentrirana (Rostow, 1952; Adelman and Morris, 1965). Latinoamerički ekonomisti Strukturalističke škole, uvidjeli su u ostavštini kolonijalizma, koja je bila ugrađena u institucije koje su služile interesima male, zemljoposjedničke elite, da je izvor ekonomskog učinka inferioran u usporedbi s onim u SAD-u ili Kanadi.“¹¹

U tom kontekstu postaje i znatno jasnija slika događanja u 1990-tim godinama.

„Da se prisjetimo, očito je da smo tijekom 1990-ih često zaboravljali koje su koristi od učinkovitosti za rast. Pristup reformama za ekonomski rast na način „jedan odgovora svima“ i vjerovanje u *best practices* preuveličalo je koristi od poboljšane alokacije resursa i njihove dinamičke reperkusije, te su se dokazali kao teoretski nepotpuni i kontradiktorni. Nerealistična su bila očekivanja da će dobiti od rasta biti ostvarene u potpunosti kroz poboljšanje politika. Sredstva su često bila zamijenjena za ciljeve – tj. poboljšanja politika su zabunom uzeta kao strategije rasta, odnosno kao da su poboljšanja u politikama bila cilj sama sebi. Nadalje, provedba reformi politika za dobrobit reformi treba biti zamijenjena opsežnijim razumijevanjem sila koje podupiru rast. Otklanjanje prepreka razvoju možda neće biti dovoljno: mogu biti potrebne aktivnosti orijentirane prema rastu, na primjer prema nadoknađivanju tehnološkog zaostatka, poticanje na veće rizike ili brža akumulacija.“¹²

Republika Hrvatska prepoznala je te izazove teorijski i praktično. Teorijski – kroz radni, stručni i

politički dijalog s Bretonwoodskim institucijama te Europskom komisijom. Praktično – kroz ostvarene debalanse u vanjskotrgovačkoj razmjeni sa svim konzekvencama po vlastitu ekonomsku strukturu počev od razine zapošljavanja do razine socijalnih transfera. To su deficiti koji aktualno ugrožavaju stabilnost daljnega gospodarskog rasta i razvoja.

Statički promatrano, te deficite jasno iskazuje naredna rang lista. (Tablica 2.)

Dinamički promatrano, ulazak Republike Hrvatske u kategoriju najaktivnijih reformatora u godini iza nas (2007) potvrdila je da se iskazano stanje može i mora i dalje mijenjati. (Tablica 3.)

Shodno iskazanome, evidentno je da je Republika Hrvatska u razdoblju od posljednje tri godine u odnosu na druge tranzicijske države kontinuirano popravljala svoju apsolutnu i relativnu poziciju. Taj je trend neophodno nastaviti, jer tek ulazak u krug na rang listi prvih četrdesetak zemalja šalje vanjskim ulagačima jasan signal da je u Republiku Hrvatsku, komparativno promatrano, moguće konkurentno ulagati. Razdoblje od iduće dvije ili tri godine do punopravnog članstva u EU vrijeme je u kojem je taj pomak neophodno i ostvariti.

Tablica 2. Doing Business 2008
Izvor: Doing Business 2008, IBRD / WB 2007.

Gospodarstvo	Lakoća poslovanja/rang	Gospodarstvo	Lakoća poslovanja/rang
Singapur	1	Estonija	17
Novi Zeland	2	Slovačka	32
SAD	3	Mađarska	45
Hong Kong, Kina	4	Bugarska	46
Danska	5	Rumunjska	48
UK	6	Slovenija	55
Kanada	7	Češka	56
Irska	8	Turska	57
Australija	9	Poljska	74
Island	10	Makedonija, FYR	75
Norveška	11	Crna Gora	81
Japan	12	Srbija	86
Finska	13	Hrvatska	97
Švedska	14	Bosna i Hercegovina	105
Tajland	15	Kongo	178

Tablica 3. Rang lista 10 vodećih reformatora u 2006/07
Izvor: Doing Business 2008, IBRD / WB 2007.

Economy	Starting a business	Dealing with licenses	Employing workers	Registering property	Getting credit	Protecting investors	Paying taxes	Trading across borders	Enforcing contracts	Closing a business
Egypt	✓	✓		✓	✓			✓		
Croatia	✓			✓	✓					✓
Ghana	✓			✓	✓			✓	✓	
Mac., FYR	✓	✓					✓			
Georgia	✓	✓		✓	✓	✓				✓
Colombia						✓	✓	✓		
S. Arabia	✓				✓			✓		
Kenya	✓	✓		✓	✓					
China		✓			✓					✓
Bulgaria		✓					✓		✓	

9 Izvor: Mesarić, M.: *Dugoročna neodrživost tržišnog fundamentalizma i neoliberalnog kapitalizma*, Ekonomski pregled, god. 57, br. 9-10, Zagreb, 2006., str. 623/624.

10 Radošević, D.: *Izazovi razvoja, Politička kultura*, Zagreb, 2005., str. 124-136.

11 *Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform*, Svjetska banka, 2005., str. 5.

12 Ibid, str. 11

4. Zaključak

Klatno globalnih događaja utjecalo je, konceptualno intenzivno, na ocjenu uloge i odgovornosti države za gospodarski razvitak i trajnu održivost tog procesa. To više nije lokalno i regionalno pitanje, nego se odvija u okolnostima gdje su, u većoj ili manjoj mjeri, svi agensi i partneri međusobno povezani. Primjerice utjecaj gospodarskog jačanja Kine u znatnoj je mjeri utjecao na položaj prerađivačke industrije i u EU i u SAD. Istovremeno, te promjene otvorile su prostor za snažan zamah razvoja sektora logistike (prijevoz, infrastruktura...), što je posljedično dovelo i do skokovitog utjecaja na potražnju za energentima i sirovinama, a samim time i na drastičan rast razine cijena tih roba.

U takvim okolnostima izuzetno je značajno uočiti bitne (zajedničke) karakteristike onih država, koje su pronašle put ostvarivanju nacionalnih strategija rasta koristeći sve prednosti globalnog okruženja, te minimizirajući, odnosno istovremeno su uspjele amortizirati negativne aspekte vanjskih događanja. U tom kontekstu pozicija Republike Hrvatske je dvojaka; na jednoj strani razvojni deficit, koji se prenose iz razdoblja raspada bivše države (Jugoslavija), te početnog desetljeća vlastite samostalnosti, u eksterno i interno turbulentnim okolnostima. U tom kontekstu uvjerenje je bilo da će demokratizacija vlastitog društvenog življenja, te u posljednjem razdoblju intenzivirani naponi za strukturnim reformama neophodnim za punopravno članstvo u EU, biti uspješna zamjena za osmišljavanje, formuliranje i provedbu nacionalne strategije rasta i razvoja.

No posljednja događanja, geopolitička i ekonomska, jasno pokazuju da je u svijetu stvoren dvojak okvir ponašanja: na jednoj strani ubrzani proces unifikacije kojeg donose nove tehnologije i procesi na svim područjima (IT, internet, globalne financije, integralna logistika,...), a na drugoj sve snažnije izraženo prisustvo aktivnog traženja i prepoznavanja *nacionalnih rješenja* za vlastite potrebe, bez obzira na veličinu zemlje i pripadnost pojedinim regionalnim savezima. Odgovore na skokoviti rast cijena energenata i hrane, te drugih sirovina, pitanje vlastite konkurentnosti na nacionalnom i globalnom tržištu, te na povećanja kvalitete, obuhvata i adekvatnosti obrazovanja, unapređenje nacionalne fizičke i ukupne infrastrukture, jednom riječju, veći stupanj inicijativnosti u potrazi za rješenjima, svaka država, konceptualno reafirmirano, počinje smatrati svojom obvezom i odgovornosti.

Sve iskazano upućuje na potrebu stvaranja

odgovarajućega proaktivnog koncepta nacionalnoga razvoja Republike Hrvatske, koji će prepoznati značaj institucionalnih okvira i adresa, te regulatornih pravila igre. Visoka pozicioniranost na rang listi Svjetske banke u kategoriji država reformatora, potvrđuje da je taj deficit prepoznat. Nastavno, temeljno je pitanje dosljednosti i upornosti te konzekventnosti ostvarenja daljnjih promjena koje će omogućiti u sagledivom srednjoročnom vremenskom periodu pozicioniranje Hrvatske unutar kruga novih članica EU, koje su ove strukturne reforme već uspješno ostvarile.

Jer jasno je više nego ikada prije da nepostojanje institucija i njihova djelovanja, u uređenju i provođenju regulatornog okvira stvara visok društveni trošak i onemogućuju ostvarenje bitnih razvojnih ciljeva. Ili, obratno, kao što primjer analizirane skupine uspješnih država dokazuje i potvrđuje: jedino uvažavanje tih postulata dovodi do stabilnoga i trajnog ostvarenja gospodarskog rasta i shodno tome odgovarajućeg stupnja blagostanja nacije.

Literatura

1. Beck, U., Grande, E.: *Kozmopolitiska Europa – Društvo i politika u drugoj moderni*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
2. Business Week, October 15, 2001., p. 14
3. Campos, N.F. and Coricelli, F.: Growth in Transition: What We Know, What We Don't, and What We Should. *Journal of Economic Literature*. 2002. 40:3. 793-836.
4. Corbo, V., Suh, S-M.: *Structural Adjustment in a Newly Industrialized Country: The Korean Experience*, IBRD/World Bank, Washington, 1992
5. *Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform*, World Bank, Washington, 2005.
6. Efthymiadis, N.: The Experience of the Private Sector in Doing Business and Investing in Eastern Europe and the Black Sea. *Southeast European and Black Sea Studies*. 2006. 6:2. 225-242
7. Estrin, S.: Competition and Corporate Governance in Transition. *The Journal of Economic Perspectives*. 2002. 16:1. 101-124
8. Friedman, B.M.: *The Moral Consequences of Economic Growth*, Alfred A. Knopf, New York, 2005
9. Fukuyama, F.: *Izgradnja države – vlade i svjetski poredak u 21. stoljeću*, Izvori, Zagreb, 2005.
10. Eicher, T.S., Garcia-Penalosa, C.: *Institutions*,

Development and Economic Growth, The MIT Press, Massachusetts, 2006

11. Emerson, M.: *The Wider Europe Matrix*, Centre for European Policy, Brussels, 2004
12. Helleiner, E., Pickel, A.: *Economic Nationalism in a Globalizing World*, Cornell University Press, New York, 2005
13. Horowitz, S.: War after Communism: Effects on Political and Economic Reform in the Former Soviet Union and Yugoslavia. *Journal of Peace Research*. 2003. 40:1. 25-48
14. Kornai, J.: *Velika transformacija srednjeistočne Europe: Uspjeh i razočaranje*, Revija za socijalnu politiku, god. 13, br. 3-4, Zagreb, srpanj-prosinac 2006.
15. Mankiw, N. G.: "The Macroeconomist as Scientist and Engineer," *Journal of Economic Perspectives*, American Economic Association. 2006. vol. 20(4), pages 29-46, Fall.
16. Merlevede, B.: Reform reversals and output growth in transition economies. *Economics of Transition*. 2003. 11:4. 649-669
17. Mesarić, M.: *Dugoročna neodrživost tržišnog funamentalizma i neoliberalnog kapitalizma*, Ekonomski pregled, god. 57, br. 9-10, Zagreb, 2006.
18. Nayyar, D.: *Governing Globalization – Issues and Institutions*, Oxford University Press, New York, 2002.
19. OECD Observer, No 266, March 2008, p. 25
20. Radošević, D.: *Izazovi razvoja*, Politička kultura, Zagreb, 2005.

21. Rodrik, D.: The Positive Economics of Policy Reform. *The American Economic Review*. 1993. 83:2. 356-361
22. Rodrik, D.: Understanding Economic Policy Reform. *Journal of Economic Literature*. 1996. 34:1. 9-41
23. Rodrik, D. and Wacziarg, R.: Do Democratic Transitions Produce Bad Economic Outcomes. *The American Economic Review*. 1993. 95:2. 50-55
24. Sakwa, R., Stevens, A.: *Contemporary Europe*, Palgrave Macmillan, second edition, New York, 2006
25. *The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development*, IBRD/Svjetska banka, 2008
26. Vidović, D., Pauković, D.: *Globalizacija i neoliberalizam – Refleksije na hrvatsko društvo*, Centar za politološka istraživanja, Zagreb, 2006.
27. Vugrin, V., Dubark-Braškić, S.: *Kako nastaje uspješna država: Algoritam kapitala*, Hrvatska udruga žrtava pretvorbe, Zagreb, 2003.
28. Yusuf, S.: *Inovative East Asia – The Future of Growth*, The World Bank and Oxford University Press, Washington, 2003
29. Williamson, J.: *The Economic Opening of Eastern Europe*, Institute for International Economics, Washington, No. 31, May 1991
30. World Development Report 2003: *Sustainable Development in a Dynamic World: Transforming Institutions, Growth, and Quality of Life*, The World Bank and Oxford University Press, Washington, 2003.

**Mladen Vedriš, Ph. D,
Ružica Šimić, M. Sc.**

INSTITUTIONS, REGULATORY ROLE AND ECONOMIC GROWTH OF NATIONAL ECONOMIES

Summary

In the present time, characterized by the rapid disturbances in all time more connected global economy, territorially as well as structurally, the role of the state's influence and responsibility with the adequate institutional addresses and procedures, defined in larger context, becomes the essential point not only of the further growth but also of the existing relations viability. It is simply because the encirclement does not function on the principle of status quo situation any more.

Therefore, the role and significance of institutions, adequate regulatory role of these addresses, in the context of demand of permanent and stable economic growth, are of particular interest in the creation of this model. This analysis gains in importance studying the realized accelerated economic growth of states from some parts of the world, notably in the period after WW II.

This question turned out to be exceptionally essential during the analysis of national strategies of accelerated economic growth (catch up strategy).

On the other side of analysis are the transition period and the processes realized on the territory of the East and Central European states up to 1990 that were under the strong influence of the USSR. The attempts and mistakes in the quest for adequate balance of the market role were initially indoctrinated and led by the predominant conviction that the principles of Washington consensus will lead up to accelerated and efficient change of the entire structure of national economies and new frames for future behaviour. The problems that appeared very soon led to the establishment of significantly more balanced first the understanding and then to establishing significantly, more appropriate concept of balance and complementarity of market development with the permanently present role and responsibility of the state in this process and on this road.

KEY WORDS: permanent economic growth, role of state, institutions, regulatory frame, stability, competence